

Hər il 27 mart Beynəlxalq Teatr Günü kimi qeyd edilir. Bununla bağlı qərar UNESCO yanında Beynəlxalq Teatr İnstitutunun 1961-ci ildə Vyanada keçirilən konqresində qəbul olundu. Beynəlxalq Teatr Günü münasibətilə hər il nüfuzlu incəsənət xadimləri dünya ictimaiyyətinə müraciət ünvanlayır. Fransalı yazıçı Jan Kokto bu ənənənin əsasını qoydu və ilk dəfə dünya ictimaiyyətinə Teatr Günü münasibətilə mesaj göndərdi.

Azərbaycan peşəkar teatrının yaranması da mart ayına təsadüf edir. Belə ki, peşəkar milli teatrımızın əsası 1873-cü il martın 10-da Bakıda “Lənkəran xanının vəziri” komediyasının səhnəyə hazırlanması ilə qoyuldu. Həmin gün Milli Teatr Günü kimi qeyd olunmaqdadır. Ancaq hər bir xalqın mədəniyyəti, incəsənəti, ədəbiyyatı milli olduğu qədər də bəşəridir. Odur ki, Azərbaycan teatrsevərləri mart ayında bir deyil, iki bayram qeyd edirlər.

Rauf Kazimovski

Mirmahmud Kazimovski

Sənətdə davam edən həyatlar

“Səhnə mənim müqəddəs məbədgahımdır”

Azərbaycan teatr sənəti ağır sınaqlarla qarşılaşdı. Bu sənətə gəlməyin qəhrəmanlığa bərabər olduğu illər çətin keçdi. Teatr sənətini seçənlərə müxtəlif adlar, ayamalar qoşanlar, təhqir edənlər, nəslin üzqarası sayaraq qanına susayanlar da oldu. Lakin Azərbaycan teatrını yaşadan, inkişaf etdirən fədailər də var idi. Bu sənəti sevənlər, dərk edənlər onu rahatlıqları, sağlamlıqlarını itirmək, hətta bəzən canları bahasına qorudular, ucaldılar. Onlar Azərbaycan teatr sənətini həvəskarlıqdan peşəkarlığa yüksəltdilər. Sənətsünas Cəfər Cəfərov yazırdı: “Cahangir Zeynalov, Hüseyn Ərəblinski, Mirzağa Əliyev, Hüseynqulu Sarabski, Mirmahmud Kazimovski və başqaları Azərbaycan teatrının sütununu təşkil edir. Gözəl səhnə istedadına malik bu adamlar teatrın əsirləri, onun fəqədar mücahidləri idi”. Sənətsünasın qeyd etdiyi soyadlardan birini xüsusi diqqətə çatdırırıq: Kazimovski Azərbaycanda yalnız teatr deyil, kino, radio, televiziya sahələrinin tarixi inkişafı ilə bağlı ən çox söylənilən soyadlardan biridir.

Mirmahmud Kazimovski teatr xadimi, dramaturq, rejissor, pedaqoq, Azərbaycanın ilk peşəkar aktyorlarından biri, əməkdar artist kimi adını teatr tariximizə əbədi yazdı. O, dövrünün sayılıb-seçilən ziyalılarından idi. Mirmahmud Kazimovski Bakıda Mirləkəbər kişinin ailəsində 1882-ci il fevralın 27-də dünyaya göz açmışdı. Əvvəlcə mollaxanada, sonra teatr xadimi Həbib bəy Mahmudbəyovun üçsiniflik rus-tatar məktəbində Hüseyn Ərəblinski ilə birlikdə təhsil aldı. Elə səhnəyə də ilk dəfə 1897-ci il martın 9-da “Lənkəran xanının vəziri” tamaşasında çıxdılar. Sonralar o, “Xatirətim”də yazırdı: “Ərəblinskinin və mənim səhnəyə qayət həvəsimiz olduğu üçün xəyalımız bu idi ki, gedib artistlik dərsi oxuyaq. Mixaylovski adına şəhər məktəbində oxuduğumuz zaman orada Dmitri Yakovleviç adında bir qoca gürcü müəllimimiz var idi. Yaxşı oxuduğumuz üçün o mərhum bizi çox sevdi. Artistlik barədə ona müraciət edib məsləhət istədikdə çox şad olub dedi: “Çox gözəl olar. Siz müsəlmanlarda heç oxumuş, yeni kurs qurtarmış artist yoxdur”. Cahangir Zeynalovun ev tamaşalarında, müxtəlif teatr truppalarında, teatr bölmələrində, həvəskarların dərnəklərində aktyor kimi çıxış edən gənclər bu sənətə bağlandılar.

Səhnəyə kişilərin belə az gəldikləri zamanda qadın rollarına ifaçılar tapmaq xüsusilə müşkül idi. Mirmahmud Kazimovski ilk dəfə “Axşam səbri xeyir olar” tamaşasında Çimnaz xanımın qadın rolları oynamağa başladı. Özü bu barədə yazırdı: “Mənim qadın rolunda oynamağım başıma böyük müsibətlər gətirdi. Hər dəfə tamaşadan çıxandan sonra mürəccə gənclər dalımcı düşüb söyüş yağdırırdılar. Hətta onlar dəstə ilə üstümə hücum çəkir, küçələrdən afişaları qopardır, olmazın oyunlar çıxarırdılar. Odur ki, mən bu təqib və tənədən yaxamı qurtarmaq üçün afişalarda fəaliyyəmi “Kazimovskaya” yazdırırdım”. Ancaq bu da başqa problemə çevrildi. Bir gün səhər işə getməyə hazırlaşan Mirmahmud Kazimovskinin qapısını döyən polislər ona polis idarəsinə getməli olduğunu söylədilər. İdarədə pristav qəzəblə söylədi: “Yalan deyirsiniz. Sizin əsl soyadınız Kazimovskayadır. Nə məqsədlə qadın soyadını daşıyırsınız? Bu nə fırıldaqdır?” Həqiqəti danışsa da, pristav ona inanmadı. Aktyor bir gün həbsdə qalmalı oldu.

Səhnəyə 1897-ci ildən qədəm qoyan, Azərbaycanda peşəkar teatrın yaradılmasında böyük əmək sərf edən, hər zaman “Səhnə mənim müqəddəs məbədgahımdır” deyən Mirmahmud Kazimovski 1920-ci illərin əvvəllərində Bakı Azad Tənqid-Təbliğ Teatrında, ömrünün

sonunadək işə Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında çalışdı. 1921-ci ildə Dərbənddə teatr yaradıcılarından biri oldu. Müxtəlif teatr səhnələrində bir-birindən maraqlı rollar ifa etdi. Opera teatri üçün operettalar, dram teatri üçün pyeslərini yazdı. Mirmahmud Kazimovski rejissor kimi teatr dəstələrində, özfəaliyyət dərnəklərində öz əsərlərini, digər yazıçıların pyeslərini tamaşaya qoydu. Səhnə fəaliyyəti ilə yanaşı, pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul oldu, maarifpərvər ziyalıları-mızdan biri kimi tanındı.

Mirmahmud Kazimovski bir müddət Bakı kinostudiyasında da işlədi, “Bismillah” (1925), “Bakılılar” (1938), “Kəndlilər” (1939) və başqa filmlərdə epizodik rollarda çəkildi. O, bu qədər işləri 58 illik ömrə sığışdırmağı bildi. Aktyor, rejissor, dramaturq Mirmahmud Kazimovski 1940-cı il dekabrın 1-də vəfat etdi.

Ömrə yoldaş olan sevgi...

Bu il 90 illiyini qeyd etdiyimiz Rauf Kazimovski belə bir atanın övladı idi. O, 1928-ci ildə dünyaya göz açanda atası Mirmahmud Kazimovski Raufun atası, şöhrət sahibi idi. Raufun uşaqlığı teatr və kino sahələrindən kifayət qədər məşhur, istedadlı insanların əhatəsində keçdi. Atasının və onun dostlarının sənət sevdası Rauf Kazimovskinin də qəlbinə köçdü və orada gündən-günə böyüyərək ömür yoluna yoldaş oldu.

O, 1952-ci ildə Azərbaycan Teatr İnstitutunu (indiki Azərbaycan Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti) bitirdi. Azərbaycanda bir çox ilkələr onun adına yazıldı. Yol açmaq hər zaman çətin və məsuliyyətli olur. Ancaq Rauf Kazimovski bu sənəti asan bildiyi üçün seçməmişdi. Onun hər dərdinə, ağrısına, hər sevincinə hazır idi.

Rauf Kazimovski Azərbaycanda ilk radio və televiziya rejissoru oldu. 1952-ci ildən Azərbaycan radiosunda redaktor-rejissor, 1956-cı ildən ömrünün sonunadək televiziya quruluşçu rejissor işlədi.

1950-ci illər Azərbaycan radiosunun ən coşqun illəri idi. Dövr yeni düşüncə tərz, axtarışlar, ifadə formaları tələb edirdi. Rauf Kazimovski Azərbaycan radiosunda belə bir vaxtda işə başlamışdı. O, 1953-cü ildə, 25 yaşında “O olmasın, bu olsun” musiqili komediyasının radio tamaşasını hazırlamağı qərara aldı. Gənc rejissor böyük həvəslə işə başladı. Ssenari müəllifi və rejissor da özü idi. Çox arzulayırdı ki, radio tamaşası dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin dəstətinə uyğun olsun. Məşədi İbad rolunu ifaçısı kimi SSRİ xalq artisti Mirzağa Əliyevi nəzərdə tutmuşdu. O, xəstə olduğu üçün rolunu oynaya bilməyəcəyini bildirdi. Ancaq aktyor Raufun Mirmahmud Kazimovskinin oğlu olduğunu öyrənəndə işlər dəyişdi. Mirzağa Əliyev özünü toparlayaraq unudulmaz dostunu oğlunun hazırladığı tamaşada məmnuniyyətlə iştirak etdi. “Məşədi İbad” radiotamaşasını rejissor 1953-cü ilin aprelində başa çatdırdı. Tamaşa radioda veriləndən sonra dinləyicilərlə bərabər, mütəxəssislərin də diqqətini cəlb etdi.

“O olmasın, bu olsun”dan sonra hazırladığı “Bir gəncin manifesti”, “Şeyx Sənan”, “Səyavuş”, “Kəllə” əsərlərinin radiotamaşaları da böyük dinləyici marağına səbəb oldu. Teatr sənətimizin Mirzağa Əliyev, Kazım Ziya, Möhsün Səhani, Leyla Bədərbəyli, Hökumə Qurbanova, Barat Şekinskaya, Ələsgər Ələkbərov kimi korifeylərin yaratdığı radioobrazlar Rauf Kazimovskinin sayəsində lent yaddaşına köçürülərək misilsiz səs xəzinəmizə çevrildi.

İllərə imza atan rejissor

Sonralar gördüyü işlər sayəsində yaradıcılığında illərin sayı artdı. İlk radio tamaşalarının rejissoru və ssenari müəllifi həm də portret janrında ilk filmlərin müəllifi, televiziya verilişlərinin

və tamaşalarının canlı yayımının təşəbbüskarı, təşkilatçısı kimi tanındı.

Rauf Kazimovskinin 1961-ci ildə İçərişəhərdə müğənni Məmmədli Əliyevin ifasında lentə aldığı bəstəkar Fikrət Əmirovun Hüseyn Cavidin sözlərinə bəstələdiyi “Korun mahnısı” kinoroliki Azərbaycanda klipin ilk nümunəsi sayılır.

Cəlil Məmmədquluzadə irsindən ilk əsərin ekran həllini də o verdi. Rauf Kazimovski 1967-ci ildə “Poçt qutusu” hekayəsi əsasında çəkilən bədii filmin quruluşçu rejissoru oldu. Filmi ümumittifaq televiziyasından yayımlanan ilk Azərbaycan rejissoru da Rauf Kazimovski idi.

O, say-seçmə aktyorlarımızın sənət ömrünü uzadır, onları tarixin yaddaşına həkk edirdi. Buna görə Nəsim Zeynalova, Həsənağa Turabov, Hacıbaba Bağirov və Azərbaycanın daha neçə-neçə görkəmli aktyoru “Rauf Kazimovski mənim sənət tələyimdə çox böyük rol oynadı” deyərək onu minnətdarlıqla xatırlayırdılar. R.Kazimovskinin hazırladığı hər tamaşanın, çəkdiyi hər filmin özünəməxsus tarixçəsi var. Bunlardan biri də 1969-cu ildə çəkdiyi “Bəşir Səfəroğlu” sənədli filmidir. Azərbaycan televiziya tarixində ilk sənədli portret filmi sayılan “Bəşir Səfəroğlu” haqqında Rauf Kazimovskinin öz xatirəsindən: “Bəşir ümitsiz xəstə idi. Həkimlər mənə demişdilər ki, ömrü tükenib. Əməliyyatdan təzəcə çıxmış Bəşir isə heç cür razılıq vermirdi. 1968-ci il idi. Futbol tariximizdə böyük bir hadisə baş vermişdi. Yüksək liqada iki komandamız oynayıcaqdı: “Neftçi” və “Dinamo-Kirovabad”. Mövsüm bu iki komandanın görüşü ilə açılacaqdı. Bəşirə zəng vurub dedim ki, fürsəti fəvriyyə vermək olmaz. Topa ilk zərbəni sən vurmalsan. Böyük çətinliklə razılığa gətirdim. Çəkiliş vaxtı hər 5-10 dəqiqədən bir deyirdi ki, aman ver, sancıdan doğranıram. Gözümlün yaşını gizlətmək üçün üzümünə çavırdım. Bəşir o vəziyyətdə də yumorundan qalmırdı. İki aydan sonra vəfat etdi. Filmin premyerasını belə görmədi”.

Rejissorun 1974-cü ildə lentə aldığı, aktrisa Nəsim Zeynalovaya həsr olunmuş “Aktrisanın təbəssümü” də sənədli portret filmlərimizin ən gözəl nümunələrindən biridir.

Rauf Kazimovski sənətin müxtəlif istiqamətlərində yüksək istedadını göstərməyi bildi. Radio və televiziya sahələrində ustad sayılan, “Tiflis nəğməsi”, “Hacıkerimin aya səyahəti”, “Hamlet”, “Kral Lir”, “Müfəttiş”, “Olülər”, “Dilbər”, “Leyli və Məcnun”, “Hacı Qara”, “Bəxtsiz cavan”, “Müsibəti-Fəxrəddin”, “Cənnətin qəbz”, “Milyonçunun dilənçi oğlu”, “Ana”, “Toy”, “Ovod”, “Gecə uçuşu”, “Liza Makkey”, “Canlı meyl” və başqa radio və televiziya tamaşalarının rejissoru həm də bugünədək maraqla baxılan kinofilmlər çəkdi. Onun Gənc Tamaşaçıları Teatrının və Musiqili Komediya Teatrının səhnəsində hazırladığı tamaşalar isə bu sahədə də bacarığının nümayişi oldu. Nə qədər qərribə olsa da, bu qədər işlərin müəllifi cəmi 48 il ömür sürdü. Nə həyatdan, nə də yaradıcılıqdan doymayan görkəmli rejissor 1976-cı ildə dünyadan köçdü.

Atası Raufun və babası Mirmahmudun sənət yolunu davam etdirməyin məsuliyyətini Ələkbər Kazimovski öz üzərinə götürdü. O, 15-dən artıq televiziya filminə rejissorluq etdi. Eyni zamanda kino sahəsində çalışdı. Kino sənətinin inkişafında göstərdiyi xidmətə görə 2006-cı ildə əməkdar incəsənət xadimi fəxri adına layiq görülən Ələkbər Kazimovski 2016-cı ildə qəflədən vəfat etdi.

Azərbaycan teatr, kino, radio və televiziya sahələrində Kazimovskilərin böyük bacarıqlarının, yüksək peşəkarlıqlarının və zəhmətlərinin bəhrəsi olan əsərlər hər zaman qalacaq. Bu sənət nümunələri nümayiş olunduqca, xatırladıqca öz müəlliflərinin ömrünü uzadacaq.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
“Azərbaycan”